

18.05.2025- 115 ROCZNICA ŚMIERCI ELIZY ORZESZKOWEJ

(1841-1910)

Krótką notatka o ELIZIE ORZESZKOWEJ

Urodziła się 6 czerwca 1841 roku w zamożnej szlacheckiej rodzinie w Miłkowszczyźnie koło Grodna. Kiedy miała dwa lata umarł jej ojciec.

W latach 1852-1857 uczyła się na pensji sakramentek w Warszawie, gdzie zawarła przyjaźń z Marią Konopnicką. Naukę na pensji wspominała jako stratę czasu. Uważała, że po jej opuszczeniu była pogrążona w "bezmyślności i razem lekkomyślności". Później w swoich utworach ("Marta", "Pamiętnik Wacławy", "Nad Niemnem", "Kilka słów o kobietach") krytykowała sposób edukacji dziewcząt.

W 1858 roku, w wieku 17 lat, wyszła za mąż za dużo od niej starszego Piotra Orzeszka i zamieszkała w jego majątku w Ludwinowie. Związek zaaranżowała rodzina Elizy, a ona sama zgodziła się na niego aby uniezależnić się od matki. Małżeństwo nie było udane, ale pobyt w Ludwinowie stał się dla przyszłej pisarki pierwszą okazją do zaangażowania w życie społeczne. W litewskich komitetach ziemiańskich trwała właśnie dyskusja na temat sposobów uwłaszczenia chłopów i Orzeszkowa zaangażowała się - ku niezadowoleniu męża - po stronie rozwiązań demokratycznych. Wymusiła też na Orzeszce zgodę na prowadzenie w Ludwinowie szkoły dla dzieci wiejskich.

Tymczasem wybuchło Powstanie Styczniowe i Orzeszkowa, która czuła się związana z obozem demokratycznym, pomagała w ukrywaniu i przewożeniu przez granicę Romualda Traugutta, była łączniczką partyzantów, zaopatrywała ich w żywność. Konsekwencje jej działań poniósł mąż, który po klęsce powstania został zesłany do guberni permskiej, a jego majątek w Ludwinowie został skonfiskowany.

Po powstaniu dobrze widziane było, żeby żona pojechała na zesłanie razem z mężem. Orzeszkowa, choć małżonek płacił zesłaniem za jej własne sympatie polityczne, nie uczyniła tego. Wróciła do majątku rodziców na Miłkowszczyźnie.

W 1867 roku, po powrocie Orzeszki z zesłania, wystąpiła z pozwem o rozwód i uzyskała go. Kilka lat później związała się z Stanisławem Nahorskim, z którym żyła przez lata bez ślubu sięjąc zgorszenie w środowiskach ziemian. Ślub wzięli dopiero w 1894 roku.

Tymczasem w majątku rodziców czekała na Orzeszkową - wreszcie samodzielną i decydującą o samej sobie - wielka biblioteka ojca z dziełami klasyków XVIII i XIX wieku - nie tylko literaturą piękną, ale też dziełami filozoficznymi, socjologicznymi i ekonomicznymi.

Wyznaczyła sobie ścisły reżim godzin studiowania i konsekwentnie go realizowała nie chcąc okazać "kobiecej słabości i niedołęstwa" - jak pisała wspominając ten okres. Lata spędzone w majątku rodziców były ważnym okresem w dojrzewaniu pisarki.

Miłkowszczyzna tymczasem borykała się z takimi samymi trudnościami, jak większość ziemiańskich majątków na Litwie po upadku powstania - represjami ekonomicznymi, trudnościami z dostosowaniem do nowej sytuacji gospodarczej po uwłaszczeniu. Miłkowszczyzna nie wytrzymała tych obciążeń, około 1870 roku trzeba było ją sprzedać. Orzeszkowa zamieszkała w Grodnie.

W latach 1879-82 przebywała w Wilnie, gdzie była współwłaścicielką księgarni wydawniczej publikującej książki, kalendarze i pismo humorystyczne. Celem tego przedsięwzięcia miało być wyparcie z polskiego rynku księgarskiego na Litwie klerykalnej i sensacyjnej literatury wydawanej przez konserwatystów.

Władzom carskim nie podobała się ta działalność. Wydawnictwo zamknięto, a pisarkę skazano na przymusowe osiedlenie w Grodnie.

W tym też czasie Orzeszkowa rozpoczęła pracę pisarską, nawiązała kontakty ze środowiskiem "Tygodnika Ilustrowanego" i "Przeglądu Tygodniowego".

Jako pisarka zadebiutowała opowiadaniem pt.: "Obrazek z lat głodowych", które ukazało się 1886 r. w "Tygodniku Ilustrowanym".

Orzeszkowa zgodnie z tendencją pozytywistyczną ceniła głównie powieść i przyznawała jej funkcję kształtowania świadomości społecznej. Stąd dydaktyzm i tendencyjność jej powieści, które często drażnią współczesnego czytelnika. W takich powieściach jak "Pamiętnik Wacławy" czy "Na prowincji" postaci i konflikty są przerysowane, pojawiają się wręcz z komentarzem autorskim zwracającym się wprost do czytelnika ("Autor, natchnionym słowem depcący zło, a podnoszący dobro i prawdę, z ciemności tworzy światło, dzieci podnosi do godności człowieczeństwa" - pisała Orzeszkowa).

Z czasem jednak dydaktyzm przekształcił się w dojrzały realizm. Powieści Orzeszkowej przestają być jedynie ilustracją założonej tezy, pisarka zaczyna przedstawiać złożoność życia. "Dziurdziowie" i "Cham" to książki dające obraz polskiego społeczeństwa drugiej połowy XIX wieku, "Nad Niemnem" to cała panorama popowstaniowej grodzieńszczyzny.

Orzeszkowa była jedną z pierwszych polskich kobiet, które publicznie zabierały głos w sprawie emancypacji. "Marta" to jedna z pierwszych polskich powieści feministycznych o prawie kobiet do wykształcenia i pracy.

O konieczności wyzwolenia kobiet z mieszczańskiej obyczajowości, usamodzielnienia się ich Orzeszkowa pisała w 1870 roku w rozprawie: "Kilka słów o kobietach". W 1886 r. zostaje powołana tajna organizacja Koła Kobiet Korony i Litwy pod patronatem Orzeszkowej i Marii Konopnickiej.

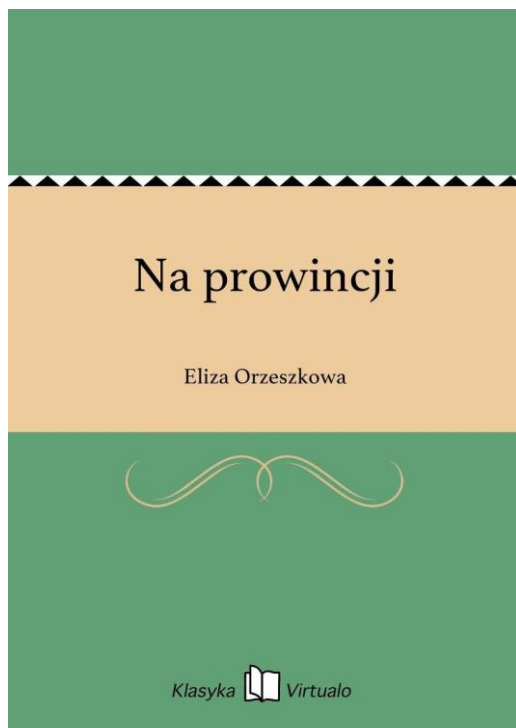
Inną sprawą, w którą Orzeszkowa gorąco się angażowała, była sytuacja polskich Żydów. Uważała, że przez ich poznanie prowadzi droga do zrozumienia i akceptacji inności. Orzeszkowa dziwiła się, jak to jest możliwe, że żyjąc obok siebie przez tyle wieków nadal wzajemnie się nie znamy, nie rozumiemy, nie jesteśmy w stanie przyjaźnie współistnieć. "Nieznajomość nasza Żydów jest faktem zdumiewającym" - pisała w rozprawie "O Żydach i kwestii żydowskiej". Powieść "Meir Ezołowicz" poprzedziły gruntowne studia judaistyczne, Orzeszkowa przedstawia w niej trudności w asymilacji z polskością z punktu widzenia żydowskiego.

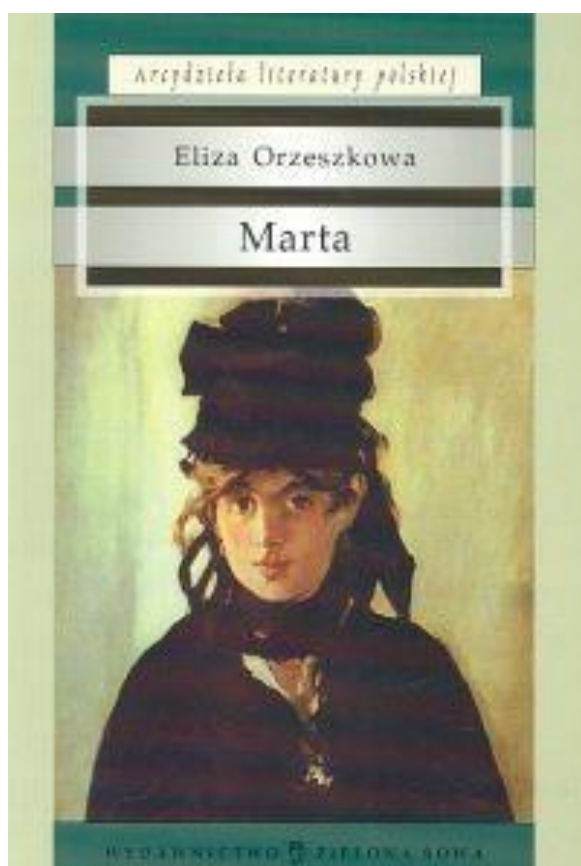
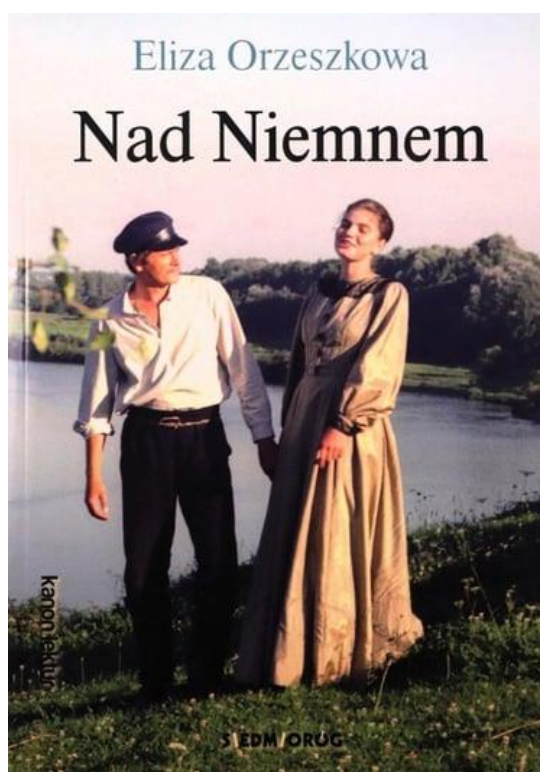
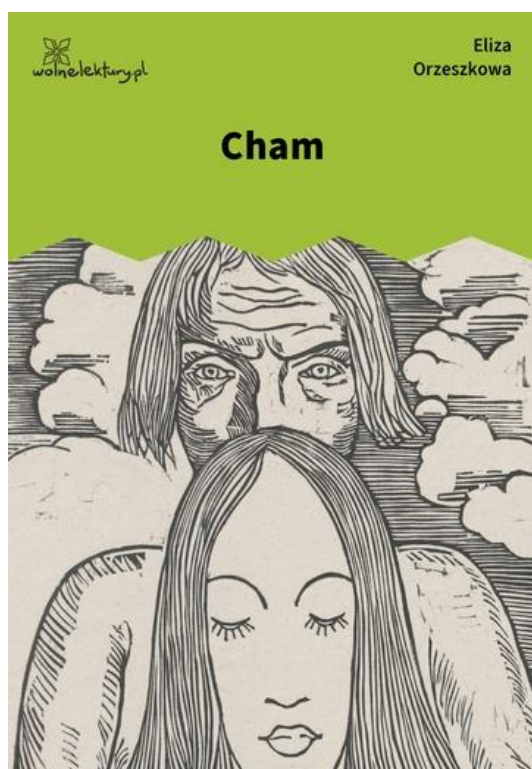
Dwukrotnie w 1905 r. i 1909 r. roku Orzeszkowa była nominowana do nagrody Nobla, choć nigdy jej nie dostała.

Zmarła 18 maja 1910 roku w Grodnie i tam została pochowana.

Źródło: <https://dzieje.pl/postacie/eliza-orzeszkowa-1841-1910>

ZNANE UTWORY

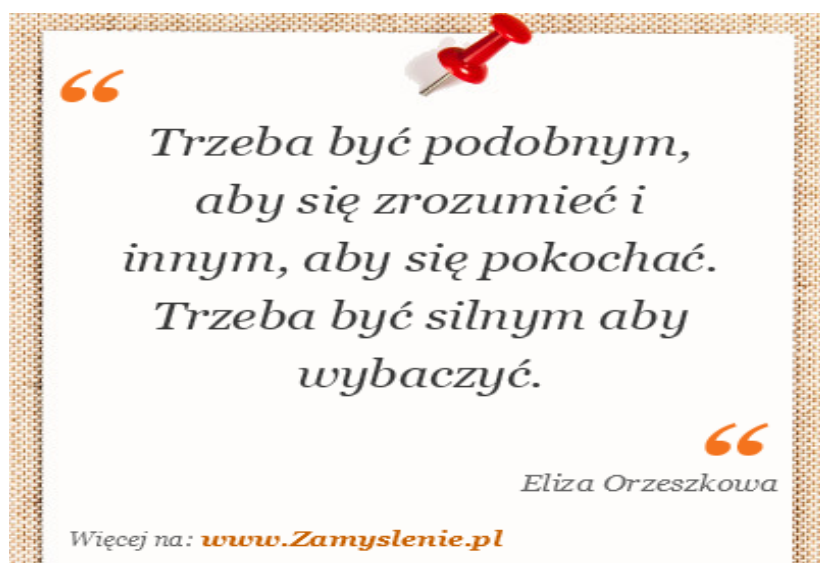
SŁYNNE CYTATY

"Szacunek oddany
klasie nauczycielskiej
jest miarą oświaty narodu,
bo im więcej naród jest oświecony,
tym wyżej ceni tych, którzy
mu światło przynoszą."

-Eliza Orzeszkowa

WielkieSlova.pl

“

*Trzeba być podobnym,
aby się zrozumieć i
innym, aby się pokochać.
Trzeba być silnym aby
wybaczyć.*

”

Eliza Orzeszkowa

Więcej na: www.Zamyslenie.pl

